

Ryszard Wójtowicz

Strajk rzepiński w świetle materiałów przechowywanych w archiwum Oddziału Terenowego Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Gorzowie Wlkp. - przyczynek do dziejów państwowych gospodarstw rolnych w okresie transformacji ustrojowej

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 2/7, 93-104

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 7/2

Ryszard Wójtowicz
Gorzów Wlkp.

Strajk rzepiński w świetle materiałów przechowywanych w archiwum Oddziału Terenowego Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Gorzowie Wlkp. – przyczynek do dziejów państwowych gospodarstw rolnych w okresie transformacji ustrojowej

Podstawę źródłową artykułu stanowi dokumentacja powstała w czasie trwania strajku, która poświęcona była określonym problemom, a jej adresatami były osoby i organizacje związane ze strajkiem. W tym układzie ważną grupę materiałów stanowi korespondencja prowadzona między Ogólnopolskim Komitetem Protestacyjnym, później Ogólnopolskim Komitetem Strajkowym a Wojewódzkimi Zespołami Koordynacyjnym i mediami (prasa, radio, telewizja). Dokumentacja kierowana do OKP i OKS jest w większości dokumentacją dalekopisową.

Tytułem wstępu warto przypomnieć, że w III RP rok 1990 był początkiem reform politycznych i rynkowych, walki z szalejącą inflacją, wysokich stóp procentowych w bankach, rokiem wyborów prezydenckich. Był także czasem nadziei i obaw związanych z miejscami pracy.

Na terenie województwa gorzowskiego państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej (ppgr) w 1990 r. gospodarowały na 204.505 hektarach¹. W tym dziale rolnictwa zatrudnionych było 19.140 osób², co przy ogólnej liczbie 97.037³ pracujących w sferze produkcji materialnej daje prawie 20% zatrudnionych w produkcji. Z przedstawionego zestawienia wynika, że z pracy w rolnictwie pegeerowskim utrzymy-

¹ *Rocznik Statystyczny województwa gorzowskiego 1991*, Gorzów Wlkp. 1992, s. 181.

² Tamże s. 121

³ Tamże s. 121

wała się, jeżeli dodać rodziny zatrudnionych, 1/5 mieszkańców b. województwa gorzowskiego.

Zarzewie strajku powstało w Lubuskim Kombinacie Rolnym w Rzepinie. W 1990 r. był on jednym z większych, na terenie województwa, przedsiębiorstw rolnych. W 15 jednostkach organizacyjnych znajdowało zatrudnienie 1029 osób⁴, które gospodarowały na 15.363 ha. Z inicjatywy związków zawodowych (NSZZ Pracowników Rolnictwa działających przy LKR, NSZZ „Solidarność” Zakładu Rolnego „Białe” w Ślubicach), a także organów przedsiębiorstwa (Rady Pracowniczej) w dniu 27 XI 1990 r. wystosowano pismo do Premiera, Marszałków Sejmu i Senatu, i Ministra Rolnictwa, w którym protestowano przeciw polityce finansowej realizowanej w stosunku do PPGR⁵.

Sprzeciw pracowników LKR w Rzepinie budził:

- obowiązek odprowadzania dywidendy⁶ od wartości środków trwałych,
- stosowanie restrykcyjnego podatku od ponadnormatywnych wynagrodzeń,
- żądano zróżnicowania obciążeń na rzecz ubezpieczeń społecznych.

W piśmie zwracano uwagę na malejące wynagrodzenia, na pogarszającą się kondycję finansową przedsiębiorstwa spowodowaną przyrostem obciążeń wynikającym z wysokiego oprocentowania kredytów. Nie brakło w piśmie akcentów społecznych mówiących o wkładzie pracy załóg pegeerowskich w zagospodarowanie Ziemi Zachodnich i Północnych, o przeprowadzonych kosztem wielu wyrzeczeń, ze środków własnych lub z kredytów, inwestycjach. Protestowano przeciwko traktowaniu pracowników PPGR jako ludzi gorszej kategorii. Był również postulat uwłaszczenia byłych i obecnych pracowników gospodarstw. Nie kwestionowano potrzeby przekształceń własnościowych. Żądano traktowania rolnictwa pegeerowskiego na równi z innymi jego sektorami.

Postulaty skierowane do władz wyartykułowane zostały w sześciu punktach, żądano:

1. Zniesienia obowiązku odprowadzania dywidendy z datą od dnia 1 stycznia 1991 r.

⁴ Dane odnośnie zatrudnienia w 1990 r. zaczerpnięto z programu restrukturyzacji LKR.

⁵ Warto odnotować, że NSZZ Pracowników Rolnictwa przy LKR pierwszy protest przeciwko pogarszaniu się relacji ekonomicznych i wyniku finansowego w pgr wystosował w dniu 8 marca 1988 r. Wówczas adresatem była Rada Wojewódzka Federacji Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa w PRL w Gorzowie Wlkp.

⁶ W artykule pojęcie „dywidenda” używane jest w znaczeniu, wpłaty do budżetu państwa z tytułu użytkowania przez przedsiębiorstwa państwowe wydzielonej części majątku skarbu państwa.

2. Likwidacji podatku od ponadnormatywnych wynagrodzeń z ważnością od jego wprowadzenia, czyli od 1 I 1990 r.
3. Ujednoczenia zasad naliczania składek ubezpieczenia społecznego, jak w rolnictwie indywidualnym.
4. Traktowania państwowych gospodarstw rolnych na równi z pozostałymi gospodarstwami rolnymi, a nie przedsiębiorstwa państwowe, z czym wiąże się zmiany systemu finansowego i likwidacja zysku jako miernika oceny. Proponowano wprowadzenie w to miejsce pojęcia dochodu rolniczego jak w innych sektorach rolnictwa.
5. Całkowitego lub przynajmniej częściowego uwłaszczenia obecnych i byłych pracowników tego sektora proporcjonalnie do ich wkładu w rozwój tych gospodarstw.
6. Wprowadzenia niskiego oprocentowania kredytu bankowego, uwzględniającego specyfikę rolnictwa, dla wszystkich jego sektorów.

Chcąc zwrócić uwagę na swój protest, postanowiono oflagować wszystkie obiekty należące do przedsiębiorstwa. Kompetentnym czynnikom dano jeden miesiąc na podjęcie stosownych decyzji, zastrzegając możliwość wprowadzenia innych form protestu do strajku czynnego włącznie. Treść protestu rozesłano do wszystkich wojewódzkich organizacji związków zawodowych, do Krajowej Federacji Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa, a także do redakcji prasy lokalnej⁷ i związkowej. Najważniejsze jego tezy był publikowane przez „Magazyn Rolniczy”. Protest załogi Lubuskiego Kombinatu Rolnego zyskał 12 XII 1990 r. poparcie Rady Wojewódzkiej Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa, a 6 stycznia poparł go Krajowy Związek Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych uznając, że wiele postulatów pracowników PGR zbieżnych jest z interesami rolników indywidualnych. W okresie późniejszym (28 II 1991 r.) przedstawiając swoje stanowisko w sprawie akcji protestacyjnej w PGR, politycznego poparcia strajkującym udzielił Naczelny Komitet Wykonawczy Polskiego Stronnictwa Ludowego.

W dniu 11 stycznia z Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej zostało wysłane między innymi do NSZZ Pracowników Rolnictwa przy Lubuskim Kombinacie Rolnym w Rzepinie pismo w sprawie postulatów zgłoszonych pod jego adresem. Odpowiedź z jednej strony była wyczeniem dokonań resortu w zakresie starań o kredyty

⁷ Gazeta Lubuska nr 12 z 15 I 1991 r. zamieściła artykuł p.t. *Trwa protest rolników z PGR*. W artykule redakcja informowała, że to już drugi miesiąc protestu, oraz że strajk popierają rolnicy z województwa szczecińskiego, poznańskiego, zielonogórskiego i opolskiego, a także władze związkowe.

preferencyjne, z drugiej tłumaczyła politykę rządu w sprawie dywidendy, „popiwku” (tj. podatku od ponadnormatywnych wynagrodzeń) mówiąc, że istnienie ich generalnie wynika z funkcji organów założycielskich. Odmawiano także ujednoczenia zasad ubezpieczenia społecznego w rolnictwie, argumentując, że rolnik indywidualny jest właścicielem swojego warsztatu pracy, a rolnik państwowy pracownikiem najemnym. Z tego powodu wynika odmienne traktowanie tych dwóch grup pracowniczych przez system emerytalno-rentowy oraz kodeks pracy.

Trzymana odpowiedź z pewnością nie zadowolili związkowców, gdyż na 22 stycznia 1991 r. zaplanowano spotkanie przedstawicieli przedsiębiorstw, które dzięki rozesłanym wcześniej „wiciom”, poparły protest. W tym miejscu warto przedstawić zrekonstruowane kalendarium strajkowe:

1. powołanie Ogólnokrajowego Komitetu Protestacyjnego 22 I 1991 r.
2. powołanie Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego 13 II 1991 r.
3. rozpoczęcie akcji strajkowej w postaci strajku okupacyjnego 18 II 1991 r.
4. zawieszenie strajku okupacyjnego 9 III 1991 r.
5. niepowodzenie rozmów z Rządem 8 IV 1991 r.
6. powołanie Ogólnopolskiego Komitetu Protestacyjnego 10 IV 1991 r.
7. wygasanie akcji strajkowej marzec – czerwiec 1991 r.

W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele 63 przedsiębiorstw⁸ z 9 województw: zielonogórskiego, gorzowskiego, koszalińskiego, słupskiego, szczecińskiego, poznańskiego, pilskiego, kaliskiego i leszczyńskiego. Dyskusja toczyła się wokół spraw proceduralnych związanych z powołaniem komitetu protestacyjnego oraz wokół kondycji finansowej przedsiębiorstw. W spotkaniu wziął udział przewodniczący Federacji Rady Krajowej Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa Kazimierz Iwaniec. W swoim wystąpieniu skrytykował politykę rządu, przewidywał, że system finansowy doprowadzi PPR-y do bankructwa. Ubolewał nad brakiem reprezentantów państwowych gospodarstw rolnych we władzach centralnych (sejm). Stwierdził, że związki zawodowe nie powinny popierać prywatyzacji bo z tym wiąże się zmniejszenie zatrudnienia.

Efektom spotkania było powołanie i ukonstytuowanie składającego się z 18 osób Ogólnokrajowego Komitetu Protestacyjnego⁹ i jego 9-osobowego Prezydium. Do Komitetu Protestacyjnego włączono Komitet

⁸ GL nr 19 z 23 I 1991 r.

⁹ Tamże, po burzliwej dyskusji zdecydowano się na formułę OKP, jako organizacji reprezentującej załogi przedsiębiorstw a nie organizacje związkowe.

Wykonawczy Rady Krajowej Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa. Na zakończenie spotkania przyjęto uchwałę w sprawie polityki państwa wobec rolnictwa i państwowych gospodarstw rolnych. Było to rozwinięcie postulatów z 27 XI 1990 r. o: prawne uregulowanie przedsiębiorstw rolnych w różnych formach własności oraz odrębnych ustawowych regulacji przekształceń własnościowych w rolnictwie, kompleksowe rozwiązanie problemów gospodarki mieszkaniowej, zagwarantowanie przestrzegania przez ministrów i wojewodów uprawnień Rad Pracowniczych przewidzianych w ustawach, powrotu do swobodnego kształtowania poziomu funduszu premiowego, żądano uznania konsekwencji następstw afery alkoholowej i przyznania stosownej rekompensaty dla tych przedsiębiorstw, które na jej skutek poniosły straty w produkcji i sprzedaży spirytusu. Żądano szerszego interwencjonizmu państwa w kształtowanie poziomu cen produktów rolnych i środków produkcji.

Treść uchwały przekazano najwyższym władzom państwowym, związkom zawodowym, parlamentarzystom i mediom¹⁰. Władze państwowe poproszono o wyznaczenie terminu i miejsca spotkania z Prezydium Komitetu Protestacyjnego. Do spotkania doszło 31 stycznia. Spotkanie, jak można było przewidywać, miało charakter informacyjny. Minister Rolnictwa przedstawił zamierzenia dotyczące polityki rolnej, w tym także w odniesieniu do pegeerów. Rozwiał obawy związkowców związane z zamierzeniami rządu w sprawie likwidacji PPGR-ów, informując, że nie ma takich zamierzeń ani decyzji. Ze spraw bieżących poruszono sprawę oprocentowania kredytów na zakup nawozów i środków ochrony roślin, ustalono, że będą niższe.

Po raz drugi sprawy rolnictwa miały być poruszone na posiedzeniu sejmowej komisji rolnictwa¹¹. Czas naglił, a niczego w zasadzie nie osiągnięto. Komitet rzepiński był jednym z wielu komitetów strajkowych. Akcja strajkowa w kraju rozszerzała się¹² i obejmowała już także rolników indywidualnych¹³.

¹⁰ GL nr 20 z 24 I 1991 r. zamieściła artykuł *Czy dojdzie do sporu zbiorowego z rządem*.

¹¹ GL nr 22 z 26, 27 I 1991 r. informowała, że Kazimierz Iwaniec zreferował postulaty strajkujących na posiedzeniu sejmowej komisji rolnictwa, efektem było powołanie zespołu, który miał się zająć przygotowaniem projektu ustawy o prywatyzacji państwowych gospodarstw rolnych.

¹² GL nr 32 z 7 II 1991 r. Stanisław Witosławski, prezes Krajowego Związku PGR alarmował o tragicznej sytuacji finansowej PGR, odnosząc się do akcji strajkowych, wymienił trzy ogniska strajkowe: 1) Komitet Protestacyjny rolników z gospodarstw uspołeczniczonych NSZZ „Solidarność” woj. szczecińskiego, 2) Strajki w słupskim oraz 3) OKP w Rzepinie.

¹³ GL nr 25 z 30 I 1991 r. pisze o proteście rolników gminy Witnica i możliwości blokad dróg. Rolnicy domagali się minimalnych cen na produkty rolne, powtąży-

W tym samym czasie trwał strajk w ppgr województwa śląskiego zainicjowany przez związkowców zrzeszonych w NSZZ „Solidarność”, którzy 7 lutego przedstawili swoje 3 postulaty dotyczące:

- cel zaporowych na żywność,
- skutecznego działania Agencji Rynku Rolnego (ARR),
- preferencyjnych kredytów.

W dniu 14 lutego podpisano porozumienie, które gwarantowało związkowcom z „Solidarności”, że Minister Rolnictwa do końca tygodnia wystąpi o wprowadzenie cel zaporowych na produkty rolnicze, w sprawie działania ARR miano stronie związkowej przedstawić nowy program jej działania. Poinformowano również związkowców o zabezpieczeniu środków na niższe kredyty nawozowe i restrukturyzacyjne.

W tym klimacie dnia 13 II 1991 r. w Kwilczu odbył się zjazd Komitetu Protestacyjnego¹⁴. W obradach wzięło udział 130 przedstawicieli strajkujących PGR-ów, a także przewodniczący Krajowego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych (KZOiKR) Janusz Maksymiuk, przedstawiciele Związku Zawodowego „Solidarność 80” oraz niezwiązani z rolnictwem przedstawiciele okolicznych zakładów. Zdano na nim relację z rozmów przeprowadzonych w Ministerstwie Rolnictwa oraz o działaniach do chwili obecnej Komitetu Protestacyjnego. Ocena dotychczasowych spotkań Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Protestacyjnego z przedstawicielami rządu nie wypadła dobrze. W decyzjach i zamierzeniach rządu nie widziano realnych szans na utrzymanie osiągniętego poziomu produkcji rolnej ani na normalne funkcjonowanie państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Na zjeździe w Kwilczu OKP przekształcił się w Ogólnopolski Komitet Strajkowy (dalej: OKS). Powołał jako swoich doradców posłów Józefa Bogusza i Andrzeja Aumille-
ra. Komitet z dniem 18 lutego ogłosił rozpoczęcie strajku okupacyjnego we wszystkich PGR-ach, oraz wszystkich jednostkach gospodarki rolnej, które podejmą decyzję o przystąpieniu do strajku¹⁵. Uznano, że realizowany program Balcerowicza, spowoduje upadek rolnictwa, zgło-

nia ich cen ze wzrostem cen środków do produkcji rolnej, nisko oprocentowanych kredytów, ochrony celnej krajowych produktów rolnych oraz skrócenia wieku emerytalnego o 5 lat.

¹⁴ GL nr 38 z 14 II 1991 r. informuje, że w PGR-ach wrze, a załogi czekają na decyzje z Kwilcza.

¹⁵ GL nr 40 z 16, 17 II 1991 r. podała informację, że koordynatorem strajku jest Rada Krajowa Federacji Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa, przeciwko takim stwierdzeniom protestował rzecznik OKP, informując, że strajkiem kieruje prezydium wyłonione z OKP i wyłącznie do niego należy koordynacja przebiegu protestu.

szono dla niego wotum nieufności. Przyjęto regulamin strajkowy. Komitet w przyjętej uchwale uznał ważność postulatów rzepińskich, wezwał rząd do niezwłocznego podjęcia rozmów w sprawie sposobów i terminów (do 20 lutego) realizacji zgłoszonych żądań. Miejscem spotkania z przedstawicielami rządu miał być Rzepin. Zagrożono, że wypadku nieprzystąpienia przedstawicieli rządu do rozmów w dniu 21 lutego w Warszawie i miastach wojewódzkich zostaną przeprowadzone akcje protestacyjne.

Od tego momentu akcja nabiera przyśpieszenia. 18 lutego wieczorem, w pierwszym dniu strajku, OKS informuje Polską Agencję Prasową, że w strajku okupacyjnym bierze udział 596 państwowych gospodarstw rolnych i innych przedsiębiorstw uspołecznionego rolnictwa z 20 województw. Do pierwszego spotkania z przedstawicielami strajkujących doszło 19 lutego. W tym dniu do Rzepina przybyła na rozmowy 3-osobowa delegacja reprezentująca MRLiGŻ (2 osoby) i Ministerstwo Finansów (1 osoba). Przedstawiciele rządu byli w randze dyrektorów i wicedyrektorów departamentów. W późniejszej ocenie OKS delegacja rządowa nie miała uprawnień do podejmowania wiążących zobowiązań, a jej celem była misja wyłącznie informacyjna. Treść komunikatu z rozmów z delegacją została przekazana premierowi Janowi Krzysztofowi Bieleckiemu z informacją, że Komitet w dalszym ciągu oczekuje na podjęcie negocjacji. W opublikowanym w dniu 20 lutego komunikacie Prezydium OKS postanowiono w sposób bardziej zdecydowany zachęcić rząd do negocjacji. Na dzień następny zaplanowano przeprowadzenie w Warszawie i miastach wojewódzkich protestów polegających na przejeździe, z zachowaniem przepisów ruchu drogowego, ulicami miast i przed siedzibami władz administracyjnych (w godzinach szczytu 12-14) kolumn pojazdów rolniczych, z natury wolnobieżnych. Kolumny pojazdów powinny być zaopatrzone w hasła o treści: „Kredyty dla rolnictwa”, „Minimalne ceny gwarantowane”, „Zrównanie praw wszystkich sektorów rolnictwa”. Tego samego dnia lub następnego zagrożono w przypadku niepodjęcia rozmów strajkiem głodowym członków Prezydium OKS. Ostatecznie nie doszło do przejazdu pojazdów rolniczych ulicami Warszawy. Manifestacje i pikety odbyły się w szeregu miast wojewódzkich i tak: w Koszalinie w manifestacji uczestniczyło 300 pojazdów mechanicznych oraz 550 osób, w Gorzowie Wlkp. 200 pojazdów, w Pile 50 pojazdów i 2000 osób, w Zielonej Górze i Słupsku po 50 pojazdów, w Wałbrzychu 32

pojazdy i 1900 osób, w Szczecinie zablokowano ronda¹⁶. Informacje o przebiegu rozmów przesłano w dniu 22 II 1991 r. do Marszałka Sejmu RP Mikołaja Kozakiewicza z prośbą o odczytanie na posiedzeniu wysokiej izby. Akcja strajkowa i teleksowa spowodowała, że 23 lutego z upoważnienia ówczesnego Ministra Rolnictwa Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej Adama Tańskiego zaproszono delegacje strajkujących do Warszawy na 27 lutego na negocjacje. Trzy dni wcześniej w Rzepinie odbyło się spotkanie Wojewódzkich Zespołów Koordynacyjnych na którym przedstawiono informacje o zasięgu strajku i tak na 25 lutego w strajku; czynnym brało udział 116.715 pracowników z 1780 zakładów z 38 województw. Największy zasięg akcja strajkowa przybrała w województwie gorzowskim i olsztyńskim gdzie strajkowało 97% załóg, w zielonogórskim 87%, w poznańskim 88%, w ślupskim 73% i w olsztyńskim 60%. Oceniono akcje przeprowadzone w miastach wojewódzkich w dniu 21 lutego, stwierdzając, że nie przstraszyły one rządu. Starano się również wypracować strategię postępowania na zbliżające się rozmowy w Ministerstwie Rolnictwa. Postanowiono, że z każdego województwa biorącego udział w akcji zostanie wysłany 1 autobus ze strajkującymi do Warszawy. W trakcie dyskusji pojawiały się propozycje blokady dróg, wstrzymania dostaw mleka, koordynacji i współpracy z rolnikami indywidualnymi, informowano o pojawiającym się w niektórych województwach szantażu z Izb Skarbowych czy organów założycielskich, po raz pierwszy pojawiły się informacje o zmęczeniu strajkiem. W sprawie postulatów ekonomicznych postanowiono trzymać się ustaleń z 22 stycznia.

Rozmowy z Ministrem Rolnictwa odbyły się w trzech rundach pierwsza 27 i 28 lutego, druga 7 marca, trzecia 8 kwietnia. Na zakończenie I rundy w dniu 28 lutego o godzinie 11 przed gmachem Ministerstwa Rolnictwa zgromadziło się kilka tysięcy pracowników pgr popierających swoje postulaty. Na transparentach widniały hasła: „Pracuję głodny rolno”, „Polski gulag rolno”, „Kto broni tych, co żywią”, „Balcerowicz, daj nam żyć”, „Co będzie z nami pegeerowcami”, „Rządowa klika wykończy rolnika” a także szubienice z napisami: „Co czeka pegeery”. Pierwsza runda nie przyniosła rozwiązania. Odpowiedzi udzielone na piśmie nie zadowalały negocjatorów. Żeby nie zrywać

¹⁶ GL nr 45 z 22 II 1991 r. pisząc o przejeździe ulicami miast wojewódzkich kolumn pojazdów rolniczych podaje, że przez Gorzów Wlkp. przejechała 100-osobowa kolumna pojazdów rolniczych z wypisanymi na transparentach postulatami: zniesienie popiwku, tani kredytu, równości sektorów.

rozmów ustalono, że wymagają one gruntownej analizy. Dalsze rozmowy przełożono¹⁷.

W pierwszym dniu obrad, czyli 27 lutego, doszło w MRLiGŻ do przykrego incydentu. W tym czasie przebywali w ministerstwie przedstawiciele Międzygminnego Komitetu Strajkowego Rolników Indywidualnych Woj. Gorzowskiego podczas negocjacji przedstawiciele OKP zażądali opuszczenia sali przez ich przedstawicieli. W dniu 1 marca przedstawiciele Prezydium OKP wyrazili z tego powodu ubolewanie.

Na spotkaniu Wojewódzkich Zespołów Koordynacyjnych w Rzepinie w dniu 2 marca i wydanej w tym dniu uchwale Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego postanowiono utrzymać dotychczasowe formy protestu, upoważniono Prezydium do utrzymywania ścisłego kontaktu z przedstawicielami central związkowych działających w rolnictwie, aż do ewentualnej koordynacji wspólnych form protestu i utworzenia reprezentatywnego zespołu do negocjacji z Rządem w celu zmiany polityki rolnej. Przejawem takiego działania było zezwolenie na włączenie się WZK i komitetów strajkowych w akcję protestacyjną rolników indywidualnych planowaną na 22 III 1991 r. a polegającą na blokadzie dróg¹⁸.

Przedstawione przez Ministerstwo Rolnictwa 5 marca stanowisko w sprawie podstawowych problemów zgłaszanych przez załogi PPGR-ów dotyczyło spraw ekonomicznych związanych z funkcjonowaniem rolnictwa jako całości, problemów kształtowania poziomu cen i ochrony rynku krajowego, zasad polityki finansowej, przekształceń własnościowych, skutków „afery alkoholowej”, funduszu premiowego, gospodarki mieszkaniowej oraz naruszeń prawa wobec samorządów pracowniczych. Generalnie oświadczenie nie zadowoliło związkowców. W sprawie kredytów stwierdzali, że jest ich za mało (kredyty nawozowe), że są wycinkowe, tzn. skierowane na skup i na postęp biologiczny, co nie dotyczy PPGR-ów. Pozytywnie oceniono zapowiedzi zamierzeń interwencjonizmu państwa, wytykając, że są to zamierzenia bez podania terminu lub podaje się terminy zbyt odległe. Skrytykowano w odpowiedzi ministerstwa nieustosunkowanie się do problematyki środków produkcji, a zwłaszcza przeciwdziałania praktykom monopolistycznym w kształtowa-

¹⁷ GL nr 50 z 28 II 1991 r. strony różniły się w poglądach na temat możliwości preferencyjnego kredytowania rolnictwa. Rząd stał na stanowisku, że ramy negocjacji wyznacza ustawa budżetowa.

¹⁸ Pierwotnie blokada dróg planowana była na 26 lutego, w następstwie gotowości rządu do negocjacji została zawieszona, drugim terminem był 1 marca. Ostatecznie do szczytkowych blokad doszło 22 marca. Na terenie województwa gorzowskiego blokady nie miały miejsca.

niu cen. W dalszym ciągu niezadowolone budziła sprawa dywidendy. Z zadowoleniem jednak przyjęto ustępstwo Ministerstwa Finansów w sprawie wypłat nagród i premii z zysku za 1990 r. W sprawie „afery alkoholowej” strony pozostały przy swoich stanowiskach. Zaakceptowano gotowość rozwiązania problematyki mieszkaniowej. W oświadczeniu OKS akcentowano, że warunkiem zakończenia obecnego protestu jest kompleksowe rozwiązanie problematyki kredytowej.

Do drugiej rundy rozmów doszło 7 marca. Poprzedziło je pismo MRLiGŻ do wojewodów w sprawie przeprowadzenia analizy, które PPGR-y nie będą miały środków na wypłatę wynagrodzeń, dla których wynikało to nie ze złej kondycji finansowej, ale z braku kredytów; a następnie pomoc tym przedsiębiorstwom. Opublikowane po spotkaniu oświadczenie stron było bardzo ogólne, przedstawiciele OKS za dobrą monetę przyjmowali zapowiedzi działań interwencyjnych rządu w sferze polityki kredytowej oraz interwencjonizmu państwa w rolnictwie. Wymiernym efektem spotkania było ustalenie, że na indywidualne wnioski przedsiębiorstw spłata dywidendy będzie przekładana na IV kwartał. Wg oświadczenia, spotkanie prowadziło do wyjaśnienia stanowisk, jednak nie rozstrzygało wielu spraw z postulatów strajkujących załóg. Ponadto ustalono, że rozmowy będą kontynuowane w pierwszej dekadzie kwietnia. W dniu następnym w Rzepinie odbyło się spotkanie Prezydium OKS, które postanowiło zawiesić od tego dnia strajk okupacyjny, wprowadzając w jego miejsce pogotowie strajkowe. Zobowiązano WZK do utrzymywania kontaktu z OKS, który zastrzegł jeszcze dla siebie prawo do podejmowania drastycznych form protestu.

Wydaje się, że po drugiej rundzie rozmów cel strony rządowej został osiągnięty. Strajk został zgaszony niewielkimi pieniędzmi i obietnicami. Zgodnie z zapowiedzią 8 kwietnia odbyła się trzecia runda negocjacji. Wg oświadczenia Prezydium OKS wydanego 10 kwietnia w czasie spotkania Prezydium OKS z przewodniczącymi WZK, na spotkaniu omawiano dwa zasadnicze bloki tematyczne, pierwszy dotyczył prawnych uregulowań funkcjonowania PPGR-ów i propozycji przekształceń własnościowych, drugi sytuacji finansowej przedsiębiorstw i ich dostępu do kredytów. Przy omawianiu problemu kredytowania strony reprezentowały rozbieżne stanowiska. Problem kredytowania był dla strajkujących problemem podstawowym przeto Komitet uznał omawianie dalszych postulatów za bezcelowe. W oświadczeniu wyrażono zaniepokojenie dalszymi losami polskiego państwowego rolnictwa. Obarczono rząd, parlament odpowiedzialnością za niereagowanie w wystarczającym stopniu na procesy degradacji rolnictwa. W tej sytuacji uznano prowadzenie akcji strajkowej za bezcelowe. Podtrzymano jeszcze działanie OKP i

jego prezydium. Strukturom zakładowym zaproponowano poszukiwanie rozwiązań i działań dopasowujących kierunki produkcji do wytworzonej sytuacji.

W okresie wygasania akcji strajkowej jeden z jej organizatorów w dniu 22 IV 1991 r. na spotkaniu w gorzowskim Urzędzie Wojewódzkim z działaczami „Solidarności” tak ją podsumował: *Prawda jest taka, proszę państwa, że z tym rządem nie można rozmawiać, oni nas oszukują, a my oszukujemy załogi*¹⁹.

Organy koordynujące strajkiem zbierały się jeszcze trzykrotnie. 16 V 1991 r. odbyła się w Rzepinie narada Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Protestacyjnego, na której z braku quorum nie przyjęto uchwał. Wystosowano apel do wszystkich związków zawodowych o zorganizowanie wspólnego frontu w celu wystosowania wotum nieufności dla obecnego rządu. 7 VI 1991 r. Prezydium OKP obradowało dla odmiany w Przeclawiu (koło Szczecina). Po spotkaniu wydano oświadczenie, w którym do czasu wyłonienia nowego rządu i Sejmu proponowano rozważyć trzy sprawy:

1. przejęcie nadzoru i zarządzania gospodarstwami państwowymi przez zarządy komisaryczne powołane przez załogi;
2. nierespektowanie w tym czasie aktów prawnych dotyczących polityki finansowej państwa, zmian struktury własności sprzecznych z interesami załóg i społeczeństwa
3. wejście w układy koalicyjne ze środowiskami reprezentującymi interesy rolnictwa indywidualnego i spółdzielczego oraz załóg przemysłowych w celu obrony interesów pracowniczych.

Prezydium OKP wyraziło uznanie grupie posłów z Sejmowej Komisji Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz tym posłom, którzy poparli wniosek o wotum nieufności dla rządu.

Ostatnie spotkanie Prezydium OKP i przewodniczących WZK miało miejsce 24 VI 1991 r. w Naramowicach (koło Poznania). Po spotkaniu wydano oświadczenie, które podpisał przewodniczący Prezydium OKP Roman Prokop. Było one modyfikacją w punkcie pierwszym oświadczenia z 7 VI 1991 r., w której nie proponowano już przejęcia zarządzania i nadzoru nad przedsiębiorstwami, lecz obronę wszystkimi dostępnymi środkami obecnego statusu państwowych gospodarstw rolnych.

Oceniając strajk rzepiński, można wyróżnić dwa aspekty. Pierwszy – ekonomiczny związany był z próbą obrony PPGR-ów jako sposobu produkcji i związanych z tym miejsc pracy. Świadczy o tym uznawanie w

¹⁹ Gazeta Lubuska nr 95 z 24 IV 1991 r.

czasie negocjacji postulatu kredytowania działalności gospodarczej jako najważniejszego. Drugi – polityczny, pomimo otwartej formuły strajku jako organizowanego przez załogi a nie organizacje związkowe; jego organizatorzy wyraźnie umieszczają się po stronie sił politycznych związanych ze starym ustrojem (współpraca i udział w organizacji strajku Związku Zawodowego Pracowników Rolnictwa i KZOiKR). W okresie wygasania akcji strajkowej, gdy rozważano, jakie działania można podjąć dla ratowania PPGR pojawiły się wśród jej organizatorów niebezpieczne tendencje do anarchizowania struktur państwa, na szczęście nie wyszły one poza deklaracje werbalne. Dla strajkujących sprawą najważniejszą było uchronienie pgr przed bankructwem i likwidacją. Inaczej widzieli to negocjatorzy strony rządowej, dla których strajk rzepiński był jednym z wielu, także w sferze rolnictwa, który należało zgasić, przedsiębiorstwa zrestrukturyzować, nie absorbując zbytnio budżetu.

Podsumowując, można stwierdzić, że strajkujący podjęli ostatnią wielką próbę ratowania PPGR, i że nie osiągnęli żadnego z zakładanych celów. Swoją akcją przyspieszyli prace nad ustawą o restrukturyzacji PPGR-ów.

